

MARIJA KOHN

Glumcu je mašta posao

Razgovarao Ivan Vidić

Ja sam zapravo iz jedne čudne obitelji. Otac mog nona, moj pradjed, živio je u Port Saidu, gdje je bio "kantonjer". Žena i on imali su puno djece. Kad je završena gradnja Sueskog kanala i kad je kroza nj prošao prvi brod - moj pradjed je bio na njemu zajedno s kraljicom Viktorijom - rodilo im se trinaesto dijete. To je bio moj djed Đuro Perinić. S vremenom su djeca počela pobolijevati na oči od onog pijeska, onog vjetra, i liječnici su mu rekli da bi mogla oslijepiti. On je pokupio svoju obitelj i vratio se na otok svog podrijetla, a to je Lopud. Tamo je moj pradjed kupio veliku kuću, u kojoj su mu se djeca poslije poženila i pouđavala. Kad mu je otac umro, moj djed je oputovao u Ameriku. To je bila tradicija, a i jedini način da nešto priskrbi sebi i svojim. Radio je posvuda, i to teško, između ostalog kopao je zlato, i imao je sreću: našao je nekakvu "zlatnu žicu" i vratio se s nešto zlata. Za Lopud, koji je tada bio vrlo siromašan - nije još bilo turizma, nije bilo ničega - on je bio bogataš. A moja none, njegova buduća žena, kažu, bila je vrlo lijepa.

Priča se da je imala kosu do poda. Kad se djed vratio u Hrvatsku, u Dubrovnik, odlučio se oženiti. Bio je uvijek u bijelom, sa šeširom na glavi, vozio se u kočiji... pravi gospodar koji je došao iz Amerike. Odlučio se oženiti, pa su mu rekli da ima jedna djevojka na Lopudu, da je siromašna, da joj je majka udovica, da ima sestru... Tako je to bilo, časnost i poštenje uvijek su povezivali sa siromaštvom. I on je pošao u prošnju, lijepo se je uredio i došao njima u kuću. Bio je uzbuđen, nervozan, kakav čovjek i jest u takvoj situaciji, pa kad je došlo vrijeme da zaprosi djevojku - a inače je slabije govorio hrvatski jer je veliki dio života proveo po svijetu - počeo je petljati i mucati te se uvalio u grdnu nevolju pred svima koji su se

bili okupili u kući da svjedoče tom događaju. Kuća je bila mala, neravna kamenog poda, a oni koji su se okupili dodatno su ga izžvicirali i on je tresnuo onim zlatom o stol da skрати priču. Zlato se rasulo i popadalo po tom neravnom podu, u pukotine između kamenja. Dok je on nešto mrmrljao, svi su se bacili na pod i počeli skupljati zlatnu prašinu i grumenčice. Svi su plazili i skupljali zlato ne obazirući se previše na njega i tako je prošla prošnja. U braku su im se rodili sin i kći, moja majka, a onda je opet došlo vrijeme da on ode. Kad se ponovo vratio, zatekao je svoju nonu u problemima, u siromaštvu, ali ipak ga je najviše zasmatalo to što je odrezala kosu. To ga je zapravo toliko razljutilo da je kasnije tvrdio da se zbog toga smrtno razbolio. Naravno, to nije bila istina, zdravlje mu je uništio težak dugogodišnji rad, ali je uporno tvrdio da je kosa razlog njegove propasti.

Zamolio sam Mariju Kohn na početku razgovora da mi nešto ukratko kaže o mjestu svog rođenja i svojim precima. Priča nije počela na Lopudu već u Egiptu i nije bila kratka već dugačka. Prije nego što je počela govoriti o sebi, ispričala mi je priču o usponima i padovima svoje obitelji, ispričala mi je priču o svojoj noni koja je kasnije sama podizala njezinu majku, a potom i nju, jer je u II. svjetskom ratu jako rano ostala bez roditelja. Priča se, što se poslije i u odgovorima ponovilo, uvijek nepogrešivo vrtjela u pravilnim koncentričnim krugovima oko bitnoga. Da bi se došlo blizu, mora se krenuti izdaleka. Od preciznog odgovora bitniji je točan okvir i ozračje. Marija Kohn je u tome, kao i svojoj glumi, uvijek nadahnuta, dosljedna i gotovo nepogrešiva.

Gospodo Kohn, ispričajte nam nešto o Vašem školovanju općenito, a napose o školovanju u glumi.

O tome mi je teško govoriti jer u to vrijeme nisam bila svjesna mnogih stvari. Vrlo rano sam pošla u osnovnu školu. S četiri godine sam naučila čitati i pisati. Moji kažu da sam bila natprosječno dijete. Znatizeljno. U školi sam bila odlična i zato mi je bilo dosadno pa sam iz Dubrovnika uvijek bježala na Lopud. Na mene je mnogo utjecao moj djed, koji je osjećao nevjerovatnu odgovornost za moj odgoj. Izvrsno sam poznavala literaturu..., ali zbog strogog, visokomoralnog odgoja bila sam izolirana od mnogih stvari. To je bio čvrsto zadani okvir. Ali o svemu sam znala podosta. No kad sam počinjala s glumom nisam znala ni tko je Gavella, ni tko je Kombol, kamoli tko je Stanislavski. Posve sam slučajno došla na Akademiju. Mislim da sam imala prirodan dar, uvijek sam nešto izvodila, glumatata... Poseban temperament imaju djeca na moru, ekstrovertirana su, glasna, s urođenim smislom za lijepo govorenje, za pisanje, za lijepo općenito.

Mislite li da postoji sveopći osjećaj za lijepo, da negdje u dubini sve umjetnosti imaju isto izvorište...

Naravno... Iako ne znam crtati, primjećujem da imam odličan dar za prepoznavanje slike, pjesme. Iako nemam veze s likovnošću, ja se za sliku koja valja jednostavno prilijepim, "nanjušim" pravu stvar među stotinama...

Ja sam se slučajno našla u ovome poslu. Što se teatra tiče, bila sam potpuno "čista". Tabula rasa. Nikada prije svog dolaska u Zagreb, gdje sam došla upisati studij matematike na PMF-u nisam nogom stupila u kazalište, a jedini film koji sam gledala bila je Snjeguljica. Djed mi nije dao ići u kazalište, ni gledati filmove. Iz moralnih razloga. Ja sam se sa Snjeguljicom i sedam patuljaka, jednim jedinim filmom koji sam gledala, prijavila na Akademiju. Dakle, znanje i predznanje o kazalištu... nikakvo... Usto djevojka s dubrovačkim naglaskom. U početku, stvarno, nisam bila nešto. Meni je tada, to uvijek ističem, puno pomogao Sven Lasta. On se zainteresirao... mislim... fizički sam bila neobična... zapravo, bila

sam grozna. On se pitao što se krije iza tog čuda od četrdeset dvije i pol kile, s kečkama do koljena. Što je s tom izgubljenom osobom koja nema veze ni s čim, s tom seljankom. Ja sam došla sva *saštrikana*, imala sam čak i rublje koje mi je nona *saštrikala*... i dokoljenice. Ubi Bože! To danas zvuči smiješno, a to su bile uistinu godine bijede. Gurnuta sam bila u strani svijet, ali sam gledala, zapažala, sve sam upijala i prepoznavala, i dobro i loše. Ne mogu reći da sam znala što hoću, jer jednostavno nisam uopće znala što je "predmet" koji me zanima. Ali kazalište sam osjećala i bila sam sigurna da to što hoću mora da je dobro. Upijala sam kao spužva.

Tko su bili ljudi oko vas, Vaši prvi profesori i kolege, kasnije redatelji i glumci?

Ljudi koji su poslije postali poznati redatelji bili su tada asistenti: Kosta Spajić, Violić, Dino Radojević. Svi su oni bili pod čvrstom Gavellinom rukom. Jednostavno se znalo što se mora naučiti. Talent je talent, smatralo se, on je tvoj, ali si morao naučiti kako se hoda, kako se govori, kako se diše, kako se sjedi u haljini *directeur*, kako u krinolini, kako se pozdravlja u kojem dobu... Taj protokol je predradnja za glumu, bez toga se i ne počinje. I ja sam to morala učiti. I željela sam naučiti, jer je i moj životni princip: ili radi kako treba ili ne radi. Ja bih bila, Boga mi, da sam shvatila da sam osrednja i da se tek provlačim, otišla iz ovog posla. Uostalom, ja sam prije toga bila upisala PMF, jer je moj djed to od mene tražio i ni ondje ne bih propala... No kazalište je meni bilo "nešto", onaj svijet šale, ludovanja na moru, karneval, senzacija, čitav život kao predstava. To mora biti "nešto", mislila sam. Dolje se u crkvi pjeva, ali ti ne možeš doći i revati kao tovar. Drugdje možda možeš. Mediteranski svijet drži do rituala i pritom je vrlo teatralan. To se dolje ozbiljno shvaćalo.

Recite mi još nešto o tom glumačkom i redateljskom miljeu. On se tek tad zapravo i uspostavlja, organizira i profesionalizira u zrelo i suvremeno glumište.

Da. To je bila sjajna ekipa. Ja zapravo nikog ne bih smjela izdvojiti ili preskočiti. Prva predstava u kojoj sam zaigrala bila je *Divlja patka*. Igrali su Jozo

Snimio: R. Brandolice

Puljizević, kasnije je postao novinar, Vesna Starčević, Tonči Vrdoljak... Gavella je režirao. I Sven Lasta je glumio. Tu je bio Dino Radojević, Kosta Spajić, Tom Durbešić i Vladimir Gerić, Galic je režirao *Hasanaginicu*, moji kolege su bili Žuža Egrenji, Izet Hajdarhodžić, Vanja Drach, Sanda Langerholz. Profesori su bili odlični. Puštala sam da me voda nosi, ali sam i birala. Mislim da sam već tada u glumi imala instinkt da iz svega izvučem ili izaberem nit koja je dominantna, bitna. Instinktivno sam osjećala da sam u dobrim rukama, prepuštala sam se svojim profesorima, kasnijim kolegama, jer sam osjećala da znaju što hoće. Neki od njih bi vas jednostavno opleli svojim idejama, svojim svijetom, puninom imaginacije: sve to te moralo dovesti do nekog rezultata.

Bili ste individualci, svatko za sebe, ili kolektiv?

- Kolektiv. Individualac si bio, a tako je i danas, kad nešto ne valja, u nezgodnoj situaciji, u lošoj predstavi. Ali ako imaš iskustva, onda se izvučeš. A kad stvarno ne valja, onda si predstava u predstavi ili pak svaka takva predstava zbog individualizma ima šest struja. Da se vratim na temu - ja ne kažem da su ti ljudi bili bogom dani, oni su možda bili natprosječni, široke kulture. I njima je, naravno, trebalo cijelo razdoblje da očvrstu u svojim pogledima, da iskažu svoje stavove. Oni su radili s nama i razvijali se s nama. Profesionalizirala se i konstituirala jedna cijela scena zajedno. Ova današnja generacija isto tako ima priliku da se formira i da dosegne i najviše vrhunce. Ali čini mi se da njima kolega koji je zreliji počesto neće pokazati, prenijeti svoje znanje i iskustvo. To je loša strana individualizma. Mi smo zajedno eksperimentirali, diskutirali, svađali se, iznosili su se argumenti, ali ne zato da čovjeka pikneš, podbodeš, poniziš, već da zajedno dođeš do rezultata. Bili smo bliski, družili smo se daleko više nego što se danas mladi druže. Mi smo bili poput obitelji bliski pa nam je bilo dovoljno da se pogledamo i da znamo što onaj drugi misli ili treba. To je bila produktivna ovisnost, ne prava, više povezanost i pretakanje, profesionalno ali i ljudsko.

Nikad se niste ustručavali igrati "loša" lica. Prikazati na sceni ludost, zlo, ružnoću. Ima li možda u glumačkom

predstavljanju kakvog dodatnog užitka?

Ima. Primjerice, Becketta (*Svršetak igre*) sam igrala mlada, s dvadeset pet, šest godina. Igrala sam onu u kanti, staru Nell. Bez obzira na godine ja mislim da svaki čovjek u sebi nosi sve istovremeno. Ne bih bila zadovoljna da netko o meni misli da sam divna i krasna, već bih radije da vidi osobu karakterne i psihološke punine. I u životu katkad znam poludjeti kao idiot. Na sceni je gušt nekad biti i opak. Bolje na sceni nego doma. Život jedne osobe je lepeza dobra, zla, pomiješanih stvari, svega najrazličitijega. Za svako stanje i osjećaj u psihi imaš podlogu; i za ljubav i za mržnju. Pa čak i za ubojstvo čovjek ima podlogu. U životu je bitno obuzdavanje, usmjeravanje - čovjek sebe može oblikovati, isklesati. Čovjek je razumsko biće i može prosuditi i usporiti svoju reakciju, čak je i promijeniti, iako u afektu posjeduje mogućnost da učini sve najgore. To je podloga za glumu, duševna baza. I za ljubav i za mržnju, pa i za najveću podlost i gadost, za sve postoji pretinac u duši. Samo je pitanje dokle ga otvoriti i dokle ga čovjek u životu otvara, i koji to točno pretinac otvara, koliko tu svoju ljudsku osnovu kontrolira i kultivira.

Jeste li pristalica mišljenja da umjetnost ima terapeutsku, iscjeliteljsku ulogu?

Svaka umjetnost to ima. Ponekad čovjek misli da je slučajno pošao u glumce. Nikad ništa nije slučajno. Ako je tako nešto i učinio slučajno, onda je to uzaludan trud. Uvijek kasnije, naknadno, otkriješ zašto si se za nešto nesvjesno ili gotovo nesvjesno opredijelio. Ja sam možda na sceni isplakala one suze koje nisam pustila u životu. To je i fizički i psihički ventil. Koliko sam predivnih, drugačijih stvari u životu željela doživjeti, ali nisam mogla, ne dokraja - doživjela sam ih na sceni. Zbog toga sam zahvalna kazališnoj sceni, svakom kolegi i kolegici, redatelju i piscu, jer sam doživjela ono za što mi je ovaj jedan život premali. Meni je teatar to kompenzirao. Sam teatar je intimna nagrada, nagrada duši.

Radili ste s mnoštvom glumaca, redatelja i pisaca. Neki od tih pisaca su danas općeprihvaćeni kao hrvatski suvremeni klasici: Kolar, Krleža, Novak... Osobno znam da,

primjerice, o Krleži nemate općeniti stav koji danas iz usta mnogih zvuči kao naverglan.

Da... Gavella i Krleža su zajedno puno radili. Krleža je imao veliko povjerenje u Gavellu, Brankeca... Ali, postoje neke stvari kojih čovjek mora biti svjestan i ne prihvaćati ih bez pogovora. Ja u svojoj glumačkoj profesiji nikad nisam sa zadovoljstvom igrala te njegove gospode, Lede, barunice. Duboko u sebi Krleža jest dramski pisac i to jest dramski tekst, ali ja to ne želim ili ne mogu govoriti. Ja to osjećam, ali tijelo mi se buni, strano mu je. Što ne znači da Krležu nisam igrala. Igrala sam u *Vučjaku*, *Adamu i Evi*, u *Kraljevu*. Ali sve zavisi tko ga i kako radi. Mnogi doživljavaju njegove tekstove na osnovi gledanja. No sasvim je drugačije kad se to uzme i čita kao literatura. Primjerice, ja već trideset godina čitam knjige za Društvo slijepih i snimila sam puno njegovih djela. Pročitala sam naglas čitave Krležine romane. I jednom

sam slučajno, sad ćete se vi smijati, paralelno snimala i Marxov *Kapital*. Ja sam morala snimiti Marxov *Kapital* za slijepe, to je bio neki uvjet, ali nisu to oni naručili, naravno, hvala Bogu, nego im je to država naručila. I ja sam to gulila - i gušila se - tih šest jezika, gomile citata na grčkom, latinskom, pa onda prijevode i objašnjenja u bilješkama, i to je trajalo i trajalo. Mene je to podsjetilo jedno na drugo! Sve skupa mi je to izgledalo prilično uzalud, pa iako jedno s drugim nema veze, jednako sam se mučila i dosadivala. Ja sam se s Krležom... neću reći sukobila... ali njemu je njegov tekst bio svetinja. To je u redu, jer ako se sam nećeš poštivati, tko će te poštivati. Ali sa stajališta kazališne prakse to je bilo porazno po samu dramu, po njezinu izvedbu. Koja je moja pozicija bila u tom sporu? Ja njegovu rečenicu donekle prihvaćam. Kao ideju, ali ne i kao stilizam živoga govora. Ja je ne mogu izgovoriti kako znam da ona glumački mora odzvučati. Što je ona, kakvu poruku prenosi? Ponekad je dovoljno da se samo redosljed riječi promijeni i onda to sa scene zvuči onako kako treba, kako ja kao glumica mislim i znam da treba. I ja imam pravo - jer na kraju krajeva igram ja, nije on gore na pozornici. Kazališna praksa nikada nije uspjela olabaviti krutost u njegovom izrazu. I jednom sam u *Adamu i Evi*, Vindakijević je režirao, promijenila redosljed riječi. A on je sve pratio. Bio je narcisoidan. I razumijem ga i to poštujem. Ali on mene mora poštivati jer i ja imam svoje glumačke potrebe i razloge. On je meni iz gledališta rekao: "Tko ste Vi, Marija Kohn, da možete meni promijeniti rečenicu?" - "A tko ste pak Vi, gospodine Krleža, da Vam Marija Kohn ne može promijeniti jednu rečenicu." On je đipio na noge i nestao iz teatra. Još se dugo durio. Inače je bio dobar prema meni. Primjerice, često me je vozio njegov vozač. Osim toga, to silno znanje, ta erudicija, jest balast ako se ne prenosi na druge. To je egoistično. Ja volim prenositi. Volim raditi u procesu. On nije mogao biti u procesu, u ravnopravnom dijalogu. I u životu i umjetnosti je bitan proces - zato meni primjerice nedostaju roditelji - jer drugačiji je put do spoznaje, duži, teži, zaobilazan, i zato mislim

da bi ljudi koji su toliko inteligentni, talentirani, morali imati otvoreno srce da daju i prenose. A Krleža to nije imao. U njemu je bilo neke duboke uskraćenosti i zatumljenosti. On je valjda razgovarao samo s onima koje je smatrao ravnima sebi.

Za razliku od Krleže pretpostavljam da ste sasvim drugačije surađivali s Novakom.

Novak je nešto sasvim drugo. On je jedna duša, toliko je plemenit i toliko je zapravo samozatajan da bi se čak moglo reći da je sramežljiv. On očito ima svoj svijet u romanima i tu je siguran sto posto, a u kazalištu je potpuno drugačije. On je otvoren za sugestije, on radi na tekstu, on ga prilagođava i glumcima i režiji. S njim je lijepo raditi. Ali ja nikog ne optužujem niti zbog nekih osobina preuveličavam. Mislim da bi Krleža da je imao djecu bio drugačiji.

A Slavko Kolar?

Slavkec? Slavko je bio krasan, bogomdan pisac, koji je negdje u osnovi bio... seljačić. Ali ne mislim to u onom negativnom smislu. Koliko je on volio prirodu, kako je opažao detalj, svaki list! On nas je vodio uokolo i pokazivao nam neka sela. A ja sam sebi rekla: Marija, prekrasno, dolaziš iz prebogatog svijeta. Kad smo snimali film, gledali smo bose žene, s ranama na nogama, svinje su bile ispod zahoda, ljudi nisu imali tave, pržili su u limenim tanjurima. Ali on je volio taj svijet. Htio je da čujemo taj jezik, da nam uđe u uho, da vidimo taj život, kuće pokrivene slamom... Slavko je bio duša... Kako mu je samo bilo teško što ga nisu priznavali. Čak ni kad je nastala jedna veoma uspješna predstava kao što je *Svoga tela gospodar*, ni to mu nisu priznali. Bilo je u tome i puno politike. Zbog svoga velikog hrvatstva i svega toga zajedno, uvijek je nekako bio na margini.

Kad je u pitanju dramska literatura, što više volite igrati: recimo Shakespearea ili Becketta?

Ja volim sve što je kvalitetno. Ali mislim da svaki glumac i glumica barem svakih nekoliko godina moraju uzeti jedan klasičan tekst. On traži disciplinu i precizno pamćenje. Ne može se zabrljati u tekstu koji je u stihu i koji ima čvrstu strukturu, a da on ostane razumljiv. To dobro dođe kao "dril", jer su tu

Snimio: R. Brandolica

zadanosti vrlo čvrste. Ja sam svojedobno posegnula za nekim starim tekstovima koji su i školska literatura. Posložila sam četrdeset pet minuta programa poznatih pisaca na dijalektima, od Držića do kajkavaca. Mislim da mladi ljudi moraju čuti interpretaciju Držića na koliko-toliko dobar način. Isto tako neka čuju i kajkavski koji tako govorim zahvaljujući Kolaru, Gavelli, Bratoljubu Klaiću, pa onda neka čuju i kako se govori Vojnovića. Ja mislim da im to sa svojim godinama i iskustvom mogu dočarati. Pa onda uzmem jedan klasičan tekst, na primjer Schillerovu *Mariju Stuart*. Volim mladima pokazati kako se izgovara stih a da zvuči kao proza, da zvuči govorno, da iz njega probija smisao a ne samo ritam.

Volite li govoriti poeziju?

I čitati i govoriti. Od Danteove *Božanske komedije*, koju sam cijelu snimila za Društvo slijepih, pa do Puškina kojeg strašno volim. S druge strane, i Paljetka i Vesnu Krmpotić: tko god mi kakvu poeziju pokloni, ja je pobožno spremam. Ja čitam poeziju djece u školi, i to mi je krasno.

Kako Vam izgleda posljednjih deset godina naše kazališne scene, pogotovo institucionalizirane, nacionalne, otkada se kontekstualizirala u izrazitom hrvatstvu?

- Kontekst, okvir, zadan je. Tu pojedinac ne može puno. Ja sam, na primjer, iz jedne obitelji, iz jednog kraja gdje je uvijek bilo sve jasno, mi smo uvijek bili hrvatska, ali i građanska sredina. Ja znam da se moj djed jako bojao partizana i njemu kao da se nekako ugasio život poslije rata. Ali isto tako kad se nađete u jednoj drugoj situaciji, u novom okruženju kao što sam se našla kao dijete, što sad ja imam razmišljati o tim stvarima. Ja u tome nisam ni razmišljala jer mi smo živjeli u porodici gdje se to nije politiziralo. Primala sam zdravo za gotovo, to je bila datost... U profesiji kao i životu općenito s vremenom smo osjetili da smo mi Hrvati ispadali nekako sporedni, uvijek tu za začepjenje neke rupe. Ako se snimao neki film u Beogradu, to su naravno igrali beogradski glumci, a mi smo igrali neke epizodice. Vraga smo mogli stat s njima na istu razinu, ta scena kao ni država nikad nije bila izbalansirana. Opet, s druge strane, neki ljudi da bi se dodvorili, profitirali kad snimaju - a imaju ovdje hrvatskoga glumca ili glumicu - dovedu nekog iz Beograda jer je to politički kurentno. No, Zagreb je uvijek prednjačio u uprizorenju suvremene dramske literature.

Posljednjih godina bili ste u angažmanu u HNK, ali ste u svom radu bili konzekventniji, prisutniji recimo u ITD-u.

- Tko u HNK može biti konzekventan, u čemu, odgovorite mi, molim vas, na to pitanje. U umjetnosti treba sve poštivati, ako je konzekventno. Ako se jedan teatar odlučio za arhaičnost, to treba poštivati i u tome biti dosljedan. Ja sam za vrijeme cijelog svog, hajdemo tako reći, boravka u HNK, igrala posvuda u

teatrima, od čvrge do ozbiljnih dramskih stvari u Gavelli i ITD-u. Ja ću vam reći otvoreno, a netko će mi možda to i zamjeriti, čim sam ušla u HNK, znala sam da neke važnije i veće uloge ondje neću igrati, jer ondje postoje neki drugi, a ne umjetnički kriteriji. Ja, recimo, više nisam u godinama kad bi se za mene netko zainteresirao kao za ženu i zbog mene pravio repertoar. Sad znate, nadam se da ste shvatili što sam rekla. Ali to mi je opet omogućilo da drugdje ipak igram ono što mi se sviđa. Zbog toga nisam odbila u HNK ni jednu ulogu, korektno sam svoj posao odradila, pa čak za te male uloge dobila i dvije-tri nagrade. Dakle, ako je bila šansa da se išta napravi, ja sam je zgrabila. Ali ono, što se kaže za dušu što sam igrala, to sam igrala od ITD-a do Osijeka.

Kako vam je raditi s mladim glumcima i mladim redateljima?

- Puno sam igrala i sjajno se snalazim s njima. Ja vidim njihova sazrijevanja, njihova nesnalazjenja, njihove muke... Gledam njihov način, kako se drugačije pripremaju za probu ili predstavu, zagrijavaju, rastežu, kriče, upjevavaju, ali opet uloga nastaje iz čitavog bića. Drugačije prilaze ulozi, ali ako hoće doći do rezultata, moraju proći kroz jedan proces. Moraju otkriti i razglobiti lik ovakve ili onakve vrste, i onda ga unijeti u svoje glumačko tijelo koje nije tijelo ni ubojice, ni kralja, ni prostitutke ni luđaka: ali ako to igraš, moraš misliti na način te osobe. Naravno, s odmakom, uvijek svjestan da to glumiš. Uvid u taj lik i kontrola, to je glumački posao i to vrijedi i za stare i mlade glumce. Bitna je moć imaginacije. Jedino bogatija i nedokučivija od glumačke možda je mašta luđaka. On jedini ima tako ravan put u svojem otklonu, ili ćemo reći izobličavanju slike svijeta, on je konzekventan, ali to je njegova stvarnost. Glumcu je mašta posao.